

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta

Minimální mzda a životní minimum

Seminární práce z předmětu Pracovní trh a politika zaměstnanosti

Michaela Boudová
Jana Juráková
Obor: Veřejná ekonomika
4. ročník

29. 11. 2004

1	ÚVOD	3
2	MINIMÁLNÍ MZDA	4
2.1	DEFINICE MINIMÁLNÍ MZDY	4
2.2	VÝŠE MINIMÁLNÍ MZDY	4
2.3	MINIMÁLNÍ MZDA A DÉLKA PRACOVNÍ DOBY	4
2.4	DOPLATEK DO VÝŠE MINIMÁLNÍ MZDY	6
2.5	VÝVOJ MINIMÁLNÍ MZDY	6
2.6	MINIMÁLNÍ MZDA A MINIMÁLNÍ MZDOVÉ TARIFY	6
2.7	PŘIPRAVOVANÉ ZMĚNY VE VÝŠI MINIMÁLNÍ MZDY	8
2.8	MINIMÁLNÍ MZDA PRO MLADÉ LIDI	8
2.9	MINIMÁLNÍ MZDA V EU A OSTATNÍCH ZEMÍCH	8
2.9.1	<i>Evropská unie</i>	9
2.9.2	<i>Ostatní země</i>	9
2.9.3	<i>Zavedení minimální mzdy</i>	10
2.9.4	<i>Kde pracuje za minimální mzdu nejvíce lidí?</i>	10
2.9.5	<i>Stanovení minimální mzdy v EU</i>	11
3	ŽIVOTNÍ MINIMUM	12
3.1	ČÁSTI ŽIVOTNÍHO MINIMA	13
3.2	VALORIZACE ČÁSTEK ŽIVOTNÍHO MINIMA	13
3.3	ČÁSTKY ŽIVOTNÍHO MINIMA PLATNÉ OD 1.10.2001	13
3.4	NÁVRH NA SNÍŽENÍ ŽIVOTNÍHO MINIMA	14
3.5	ŽIVOTNÍ MINIMUM VE STÁTECH EVROPSKÉ UNIE	15
4	ZÁVĚR	17
5	LITERATURA	18

1 Úvod

Cílem naší seminární práce je popsat minimální mzdu a životní minimum. V jednotlivých kapitolách se věnujeme definici, obsahu, výši (včetně dosavadního vývoje a připravovaných změn ve výši) minimální mzdy a životního minima. Naši pozornost soustředíme také na minimální mzdu a životní minimum v zemích EU, stejně jako i jejich vlivu na zaměstnanost.

Přestože se minimální mzda týká zhruba jenom 2 % pracujících občanů, každý rok se na ní zaměřuje pozornost zákonodárných orgánů. Na určení její výše participují jak Ministerstvo práce a sociálních věcí, tak i odbory a Svaz zaměstnavatelů. Také výše životního minima je téměř ročně upravována. Cílem nových úprav je „rozevírání nůžek“ mezi výší životního minima a minimální mzdou, tím zvyšování motivace k práci a přibližování se tak situaci v EU.

2 Minimální mzda

2.1 Definice minimální mzdy

Minimální mzdou se rozumí nejnižší peněžité plnění, které je povinen podle zákona poskytovat zaměstnavatel zaměstnanci za práci.

Minimální mzda se vztahuje na všechny zaměstnance v pracovním poměru nebo v obdobném pracovním vztahu. Nerozlišuje se, jde-li o pracovní poměr na dobu určitou či neurčitou, o hlavní, vedlejší nebo souběžné pracovní poměry. Nárok na minimální mzdu vzniká v každém pracovním poměru samostatně. Nevztahuje se však na činnosti prováděné na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Minimální mzda platí jako jediná mzdová veličina pro zaměstnance v organizacích podnikatelské sféry, v nichž se uplatňuje kolektivní vyjednávání o mzdách. V jednotlivých kolektivních smlouvách lze dohodnout minimální mzdu vyšší než uvádí nařízení vlády o minimální mzdě a zpravidla je této možnosti využíváno.

V ostatních organizacích podnikatelské sféry, ve kterých není uzavřena kolektivní smlouva nebo nejsou mzdové podmínky v kolektivní smlouvě sjednány, platí vedle minimální mzdy i minimální mzdové tarify. Minimální mzdový tarif stanovený pro první tarifní stupeň má shodnou výši s minimální mzdou.

V rozpočtových a některých dalších organizacích a orgánech se uplatňuje vedle minimální mzdy systém nepodkročitelných platových tarifů.

2.2 Výše minimální mzdy

S platností od 1. ledna 2004 zvýšila vláda svým nařízením č. 463/2003 Sb. minimální mzdu. Její výše je následující:

- 39,60 Kč za každou hodinu odpracovanou zaměstnancem v rámci stanovené pracovní doby,
- 6 700 Kč za měsíc pro zaměstnance odměňovaného měsíční mzdou.

Ve stanovených situacích jsou uplatňovány nižší (měsíční i hodinové) sazby minimální mzdy:

- 90% uvedených částek, jde-li o první pracovní poměr nebo obdobný pracovní vztah zaměstnance ve věku 18 až 21 let, a to po dobu 6 měsíců ode dne vzniku pracovního poměru nebo obdobného pracovního vztahu,
- 80% uvedených částek, jde-li o mladistvého zaměstnance,
- 75% uvedených částek, jde-li o zaměstnance, který je poživitelem částečného invalidního důchodu,
- 50% uvedených částek, jde-li o zaměstnance, který je poživitelem plného invalidního důchodu a mladistvého zaměstnance, který je plně invalidní a nepobírá plný invalidní důchod.

2.3 Minimální mzda a délka pracovní doby

Výše hodinové minimální mzdy uvedená v nařízení vlády se vztahuje ke stanovené týdenní pracovní době 40 hodin. Podle § 83a zákoníku práce však mohou mít zaměstnanci stanovenou i jinou týdenní pracovní dobu. Zaměstnanci pracující v podzemí a zaměstnanci pracující v nepřetržitém nebo třisměnném pracovním režimu mají stanovenou týdenní

pracovní dobu nejvýše 37,5 hodin týdně. Pracovní doba zaměstnanců s dvousměnným pracovním režimem činí nejvýše 38,75 hodin týdně. U zaměstnanců mladších 16 let nesmí pracovní doba přesáhnout 30 hodin týdně. Nižší rozsah pracovní doby bez snížení mzdy lze rovněž dohodnout v kolektivní smlouvě nebo jej může organizace dobrovolně stanovit ve svém vnitřním předpisu. Ve všech těchto případech se minimální mzda za hodinu zvýší úměrně ke zkrácené stanovené pracovní době. Tím je zajištěn při různé délce stanovené týdenní pracovní doby nárok zaměstnance (při odpracování stanovené doby) na stejnou výši minimální mzdy za týden, resp. měsíc. Konkrétní sazby na hodinu podle stanovené týdenní pracovní doby odvodí zaměstnavatelé ze základních sazeb podle vzorce:

$$MM_x = MM_z \text{ krát } k$$

$$k = 40 / x$$

MM = minimální mzda pro stanovenou týdenní pracovní dobu

z = 40 hodin

x = jiná stanovená týdenní pracovní doba, například 37,5 hodin

Výpočet:

$$MM_{37,5} = 39,60 \text{ krát } k$$

$$k = 40 / 37,5 = 1,067$$

$$MM_{37,5} = 39,60 \text{ krát } 1,067 = 42,2532 \text{ zaokrouhлено } 42,30 \text{ Kč}$$

Z takto vypočtené sazby stanoví zaměstnavatelé výši minimální mzdy pro poživatele invalidních důchodů, mladistvé a zaměstnance ve věku 18 až 21 let příslušným procentem uvedeným v kapitole 2.2.

Tab. 1: Příklady minimální mzdy podle délky stanovené týdenní pracovní doby a procentních sazeb

Týdenní pracovní doba v hodinách	Minimální mzda v Kč/hod. (zaokrouhлено na 10 hal.)				
	100%	90%	80%	75%	50%
40	39,60	35,60	31,70	29,70	19,80
38,75	40,90	36,80	32,70	30,70	20,50
37,5	42,30	38,10	33,80	31,70	21,20
30	52,80	47,50	42,20	39,60	26,40

Pramen: www.mpsv.cz

Zaměstnanci odměňovanému měsíční mzdou, který má individuálně sjednanou nebo povolenou pracovní dobu kratší než stanovenou (§ 86 Zákoníku práce) nebo neodpracoval v měsíci všechny pracovní směny, náleží minimální mzda pouze ve výši odpovídající odpracované době.

Například zaměstnanci organizace se 40-ti hodinovou stanovenou týdenní pracovní dobou, jehož týdenní pracovní doba je individuálně sjednána pouze na 20 hodin týdně, nenáleží minimální mzda ve výši 6 700 Kč, ale pouze ve výši 3 350 Kč.

2.4 Doplatek do výše minimální mzdy

Nedosažne-li mzda zaměstnance v kalendářním měsíci výše minimální mzdy, zaměstnavatel mu rozdíl doplatí, a to bez ohledu na zaviněnou či nezaviněnou nižší výkonnost zaměstnance, což platí i pro zaměstnance odměňované úkolovou mzdou.

Do minimální mzdy se nezahrnují :

- povinné příplatky, t.j. za práci přesčas (25 %), za práci ve ztíženém a zdraví škodlivém prostředí (5,40 Kč/hod.), za práci v noci (5,40 Kč/hod.), za práci ve svátek (100 %)
- náhrady mzdy, např. dovolená, placené volno atd.
- odměna za pracovní pohotovost, odstupné, cestovní náhrady

Do minimální mzdy naopak patří :

- prémie, odměny, osob. příplatky, příplatky za odpolední, za víkend

2.5 Vývoj minimální mzdy

Minimální mzda v České republice byla zavedená v roce 1991. Její dosavadní vývoj interpretuje tabulka 2.

Tab. 2: Vývoj výše základních sazeb minimální mzdy

Minimální mzda			
Období	Hodinová sazba	Měsíční sazba	Vyhláška
Od 1.1.1991	10,80 Kč	2 000 Kč	*
Od 1.1.1992	12,00 Kč	2 200 Kč	*
Od 1.1.1996	13,60 Kč	2 500 Kč	*
Od 1.1.1998	14,80 Kč	2 650 Kč	320/1997 Sb.
Od 1.1.1999	18,00 Kč	3 250 Kč	317/1998 Sb.
Od 1.7.1999	20,00 Kč	3 600 Kč	131/1999 Sb.
Od 1.1.2000	22,30 Kč	4 000 Kč	313/1999 Sb.
Od 1.7.2000	25,00 Kč	4 500 Kč	162/2000 Sb.
Od 1.1.2001	30,00 Kč	5 000 Kč	429/2000 Sb.
Od 1.1.2002	33,90 Kč	5 700 Kč	436/2001 Sb.
Od 1.1.2003	36,90 Kč	6 200 Kč	559/2002 Sb.
Od 1.1.2004	39,60 Kč	6 700 Kč	463/2003 Sb.

* čísla vyhlášek, kterými byla zavedená (1991) a zvýšená (1992 a 1996) minimální mzda nebyli k dispozici

Pramen: www.mpsv.cz

2.6 Minimální mzda a minimální mzdové tarify

V organizacích, ve kterých se uplatňuje zákon o mzdě (č.1/1992 Sb.) a ve kterých není uzavřena kolektivní smlouva nebo nejsou mzdové podmínky v kolektivní smlouvě sjednány,

se neuplatňuje minimální mzda, ale minimální mzdové tarify. Celková hrubá mzda zaměstnance nesmí být nižší než minimální mzdový tarif stanovený pro příslušnou práci. Tzn. zaměstnavatel nemůže sjednat se zaměstnancem a vyplácet mu nižší mzdu, než která mu náleží podle právního předpisu nebo podle kolektivní smlouvy. I kdyby pracovní smlouva obsahovala takové ustanovení a zaměstnanec s ním souhlasil, bylo by toto ujednání neplatné. Tyto tarify jsou stanoveny s účinností od 1. ledna 2003 nařízením vlády č.560/2002 Sb. pro dvanáct tarifních stupňů.

Reálná cena práce je v České republice vyšší než minimální mzdové tarify (resp. mzda). Minimální mzdové tarify a minimální mzda však chrání zaměstnance především v situacích, kdy se zaměstnavateli ekonomicky nedaří. Minimální mzda pak má i další význam např. při stanovení minimálního vyměřovacího základu pro zdravotní pojištění atd.

Nařízení vlády o minimálních mzdových tarifech se vztahuje na soukromé zaměstnavatele (obchodní společnosti i osoby samostatně výdělečně činné), u nichž není uzavřena kolektivní smlouva (ani se na ně nevztahuje kolektivní smlouva vyššího stupně) nebo úroveň mezd není v kolektivní smlouvě sjednána. Toto nařízení se nevztahuje na zaměstnavatele, u nichž je mzda sjednána v kolektivní smlouvě, neboť na ně se vztahuje nařízení vlády o minimální mzdě (č. 303/1995 Sb. v platném znění). Proto se předpis o minimálních mzdových tarifech uplatní především v podnicích s nízkým počtem zaměstnanců, kde se kolektivní smlouva neuzavírá (nebo se na ně nevztahuje kolektivní smlouva vyššího stupně) či kde neřeší otázky odměňování.

Tab. 3: Minimální mzdové tarify

Tarifní stupeň	Minimální mzdový tarif	
	v Kč za hodinu	v Kč za měsíc
1	39,60	6.700
2	41,30	7.000
3	43,10	7.300
4	45,50	7.700
5	48,40	8.200
6	52,00	8.800
7	56,10	9.500
8	60,80	10.300
9	66,10	11.200
10	72,60	12.300
11	80,30	13.600
12	89,20	15.100

Pramen: www.mpsv.cz

Dvanáct tarifních stupňů je rozlišeno podle míry složitosti, odpovědnosti, kvalifikovanosti a namáhavosti práce - představují vlastně diferencovanou minimální mzdu. Stupnice tarifů je stupnicí minimálních hodinových a měsíčních mezd pro zaměstnance vykonávající při týdenní pracovní době 40 hodin různé typy činností odpovídající konkrétnímu tarifnímu stupni. Nejnižší - první mzdový tarif odpovídá svou výší minimální mzdě. Výše minimálních mzdových tarifů jsou uvedeny v tabulce 3.

2.7 Přípravované změny ve výši minimální mzdy

Ministr práce a sociálních věcí Zdeněk Škromach navrhuje zvýšení minimální mzdy o 652 korun. Ze současných 6700 Kč hrubého měsíčně by měla vzrůst na 7352 Kč.

Cílem je, aby nejnižší příjmy z pracovní činnosti postupně dosáhly takové úrovně, aby byly pro všechny zaměstnance atraktivnější než příjmy ze sociálních dávek. Zvýšením minimální mzdy dochází k posilování její motivační funkce. Odboráři požadují zvýšení minimální mzdy alespoň o 800 korun na úroveň 7500 korun měsíčně. Zaměstnavatelé jsou však jiného názoru: není racionální důvod zvedat minimální mzdu.

Podle návrhu ministra práce a sociálních věcí by se hodinová minimální mzda měla zvýšit o 3,90 z 39,60 Kč na 43,50 korun. Šlo by o růst ve výši přibližně 9,8 %. Poměr minimální mzdy k průměrné mzdě by se tak zvýšil z 36,9 % na 37,9 %. V čistém vyjádření by tento podíl mohl v roce 2005 dosáhnout úrovně 40,5 %.

Z hlediska jednotlivce lze podle Škromacha návrh na zvýšení minimální mzdy považovat za motivační. Relace čisté minimální mzdy k životnímu minimu jednotlivce (4100 Kč) by totiž vzrostla ze současných 133,1 % na 144,9 %. Není však stále motivační pro příjemce minimální mzdy, který má rodinu, neboť ten je při poskytování dávek sociální péče posuzován s ostatními členy rodiny a životní minimum této rodiny je vyšší (například životní minimum čtyřčlenné rodiny s dětmi ve věku 5 a 9 let dosahuje částky 11 100 korun).

V tomto směru by se Česká republika, jako členský stát EU, měla přibližovat vyspělým státům západní Evropy, kde je obvyklé, že minimální mzda dosahuje přibližně poloviny průměrné mzdy, zabezpečuje nezbytný základní životní standard (životní minimum čtyřčlenné rodiny a je asi dvakrát vyšší než životní minimum jednotlivce).

Škromach předpokládá, že i po jejím zvýšení by minimální mzdu v ČR pobírala zhruba jen dvě procenta zaměstnanců.

2.8 Minimální mzda pro mladé lidi

Minimální mzda je určena ve výši 39,60 Kč za hodinu, nebo 6700 Kč měsíčně - samozřejmě hrubého. Podle nařízení vlády se však vytvářejí tzv. zvláštní tarify, v rámci kterých se minimální mzda u mládeže snižuje na 90% u prvního pracovního poměru pro absolventy a na 80%, jde-li o mladistvého zaměstnance - tedy zaměstnance do 18 let (uvedeno již v kapitole 2.2).

Učňové a studenti, kteří v rámci svého studia vykonávají produktivní praxi, mají podle vyhlášky nárok na 20 až 150% minimální mzdy mladistvého zaměstnance - tedy 20% z 80% zákonem určené minimální mzdy. Z toho tedy plyne, že tito lidé mají nárok dostávat za každou odpracovanou hodinu na praxích 6,30 Kč.

Pokud už student či učeň opustí školu s maturitou, či výučním listem a shání si pracovní poměr, může ho na některých pracovištích potkat diskriminace ve formě 90% minimální mzdy, pokud spadá do kategorie „mládež“. Diskriminace jej potká jen ve chvíli, kdy se mu podaří vůbec sehnat nějaké pracovní místo. Často jsou absolventi škol, zvláště těch učňovských, nuceni vzít na úřadu práce takové místo, které je k máni, a ne takové, které by bylo v oboru, nebo které by bylo dostatečně finančně ohodnoceno – samozřejmě s ohledem na dosažený stupeň vzdělání.

2.9 Minimální mzda v EU a ostatních zemích

2.9.1 Evropská unie

V roce 2003 byla měsíční minimální mzda ve třech členských zemích Evropské unie (Portugalsko, Řecko a Španělsko) mezi 416 euro a 605 euro. V ostatních šesti původních členských zemích (Irsko, Velká Británie, Francie, Belgie, Nizozemí a Lucembursko) činila více než 1000 euro za měsíc. Z nových členských zemích je minimální mzda nejvyšší na Maltě (535 euro). V Evropské unii je výše měsíční minimální mzdy rozdílná. Nejvyšší je v Lucembursku (1369 euro) a nejnižší naopak v Litvě (116 euro).

Tab. 4: Minimální měsíční mzda v EU

Stát	Minimální měsíční mzda (v roce 2003 v euro)
Lucembursko	1369
Nizozemí	1249
Belgie	1163
Francie	1154
Velká Británie	1105
Irsko	1073
Řecko	605
Malta	535
Španělsko	526
Slovinsko	451
Portugalsko	416
Maďarsko	212
Polsko	201
Česko	199
Estonsko	138
Lotyšsko	125
Slovensko	118
Litva	116

Údaje Dánska, Finska, Švédska, Německa, Rakouska, Itálie a Kypru nebyly k dispozici.
Pramen: Eurostat, *Statistik kurz gefasst, Bevölkerung und soziale Bedingungen*

Ve všech státech je minimální mzda vyjádřena v eurech, přepočten byl podle směnného kursu. Zákonem je v jednotlivých zemích, kde neplatí euro, stanovena takto: v Česku 6700 CZK, v Estonsku 2160 EEK, Maďarsku 50 000 HUF, v Litvě 430 LT, v Lotyšsku 70 LVL, na Maltě 222,46 MTL, v Polsku 800 PLN, ve Slovinsku 103 643 SIT a na Slovensku 4920 SKK.

2.9.2 Ostatní země

Ještě nižší minimální mzda než v Litvě je v Bulharsku (56 euro) a v Rumunsku (73 euro). Například v Turecku však činí 189 euro a v USA dokonce 877 euro. Ve Spojených státech se minimální mzda příliš často nezvyšuje, její současná hodnota platí od roku 1997.

Jak vidíme, je minimální mzda v USA oproti nejvyspělejším zemím Evropské unie nízká. Podnikatelé mohou za nekvalifikované pomocné práce platit málo, občanům se ale vyplatí pracovat i za nižší mzdu. Peněžní prostředky poskytované pro případ nezaměstnanosti jsou v Americe opravdu velmi nízké.

Protože ve výše uvedených zemích neplatí euro, je opět minimální mzda přepočtena dle směnného kursu. Zákonem je v těchto zemích minimální mzda stanovena takto: v Bulharsku 110 BGN, v Rumunsku 2 500 000 ROL, v Turecku 306 000 000 TRL měsíčně a v USA 5,15 USD na hodinu.

2.9.3 Zavedení minimální mzdy

Velice zajímavá je skutečnost, že první stát z výše uvedených, ve kterém byla zavedena minimální mzda, je Turecko (v roce 1936). Těsně za ním se umístily Spojené státy (1938).

Z členských zemí Evropské unie (EU15) bylo první Nizozemí (1969). Následovala Francie (1970), Lucembursko (1973), Portugalsko (1974), Belgie (1975), Španělsko (1980), Řecko (1991), Velká Británie (1999) a Irsko (2000).

Z nových členských zemí byla první Malta (1974). Následovalo Maďarsko (1988), Česko, Slovensko, Estonsko, Litva, Lotyšsko (1991), Slovinsko (1995) a Polsko (2003).

2.9.4 Kde pracuje za minimální mzdu nejvíce lidí?

Nejvíce lidí za minimální mzdu pracuje v Lucembursku (15,5 %) a Francii (13,9 %). Naopak ve Velké Británii pobírá minimální mzdu pouze 1,0 % pracujících, v Nizozemí 2,1 %, v Irsku 2,2 %, v Portugalsku 4,0 % a ve Španělsku 1,3 %. Ve Spojených státech amerických potom 1,5 %.

Skoro každý sedmý zaměstnanec v Evropské unii pracuje za minimální mzdu, z toho 77 % žen. V Evropské unii pobírá 15 % všech zaměstnanců, tedy přibližně 16,5 miliónu lidí, minimální mzdu. Jedná se především o občany s nízkou kvalifikací vykonávající většinou pomocné práce v průmyslu, zemědělství či hotelnictví.

Zde je nutné poznamenat, že ve všech členských státech je výrazný rozdíl mezi minimální mzdou a podporou v nezaměstnanosti či sociální dávkami. Tyto nejvíce "rozevřené nůžky" způsobují, že se lidem vyplatí chodit do práce a obsazovat i hůře placená místa.

Ženy jsou minimální mzdou více ohroženy než muži. Ze sta lidí pobírajících minimální mzdu je 77 žen. Největší je potom jejich podíl v Rakousku (86 %), Velké Británii (81 %), Nizozemí (81 %) a Německu (80 %). Ve 43 % případů je ovšem minimální mzda způsobena prací na částečný úvazek, v 37 % je samotnou nízkou mzdou za nekvalifikovanou práci a v 11 % je kombinací obou dvou možností. Je zapotřebí zmínit skutečnost, že v zemích Evropské unie je možné si přivydělávat častěji pomocnými pracemi, čili když někdo chce, vždy práci najde.

Proč pobírají ženy častěji minimální mzdu než muži? Odpověď je jednoduchá - většina žen v Evropské unii pracuje na částečný úvazek, chtějí se více starat o rodinu a děti, a manžel většinou vydělá tolik, že by do práce nemusely chodit vůbec. Ženy ale do práce chtějí chodit, nechtějí ztratit kontakt se svým okolím a je pro ně důležité vědět, že se o sebe dokáží sami postarat.

2.9.5 Stanovení minimální mzdy v EU

Ochrana nejméně kvalifikovaného segmentu pracovního trhu se v jednotlivých zemích EU liší způsoby regulace minimální mzdy, což implikuje odlišnosti v hladinách minimální mzdy. V některých zemích (Francie, Španělsko, Nizozemí, Portugalsko) je minimální mzda stanovena vládou, zatímco v jiných zemích je stanovena vyjednáváním sociálních partnerů na národní úrovni (Belgie, Řecko, Dánsko), případně na území sektorů (Rakousko, Německo, Itálie). Existuje i další způsob stanovení minimální mzdy, při kterém existují diference v závislosti na věku, regionu, profesi, odvětví, velikosti firmy.

Velmi nízkou hladinu mezd mají, jak již bylo zmíněno např. USA, Velká Británie a Španělsko, kde se výše minimální mzdy pohybuje mezi 30-40 % průměrné mzdy, zatímco nejvyšší je v Itálii (70 %). Důležitou otázkou je, jak je institut minimální mzdy využíván v praxi. Nejvyšší podíl pracovníků, jejichž mzda je na úrovni, anebo v těsné blízkosti minimální mzdy, má Francie (70 %, přičemž minimální mzda činí 50 % mzdy průměrné).

Výzkumy vlivu výše minimální mzdy na zaměstnanost ukázaly, že růst minimální mzdy vede k růstu nabídky práce, a to jak pracovníků s nízkou kvalifikací, tak i těch lidí, kteří by chtěli znovu vstoupit do pracovního poměru v důsledku zvýšené mzdy. V některých zemích, kde minimální mzdy jsou jak vysoké, tak i závazné (Španělsko, Francie), byl evidován vzestup nezaměstnanosti mezi mladistvými a dále též u pracovníků s nízkou kvalifikací.

3 Životní minimum

Životní minimum je společensky uznanou minimální hranicí příjmu pod níž nastává stav hmotné nouze. Do systému státní sociální ochrany bylo zavedeno zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, koncem roku 1991. Životní minimum vymezuje výši nezbytných finančních prostředků pro domácnost k dočasnému zajištění základních životních potřeb jejích členů na velmi skromné úrovni.

V období totalitních režimů nebyly oficiálně hranice chudoby stanoveny. Bránily tomu ideologické postoje politické moci, vycházející z představ o zajištění všeobecného blahobytu a vysoké životní úrovně, reálně vyúsťující ve všeobecnou nivelizaci příjmů a relativně nízkou životní úroveň všech sociálně ekonomických skupin obyvatelstva. Problémy chudoby byly tabuizovány.

Životní minimum je kritériem, jehož hlavní funkcí je posouzení příjmové nedostatečnosti pro potřeby sociální ochrany občana nebo rodiny. Pokud čisté peněžní příjmy nedosahují životního minima a není možné je zvýšit vzhledem k věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných vážných důvodů vlastním přičiněním, je státem poskytována pomoc formou dávek sociální péče na základě zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, které doplňují nedostatečný příjem zpravidla do výše životního minima. Pomoc může být poskytována i v nižší úrovni nebo naopak i nad úroveň životního minima, pokud jsou při individuálním posouzení sociální a ekonomické situace domácnosti prokázány její odůvodněně vyšší základní životní potřeby související např. s lékařsky doporučeným dietním stravováním, vyššími náklady na bydlení apod.

Životní minimum má také velký význam v systému dávek státní sociální podpory, který zabezpečuje adresnou pomoc zejména rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích (zákon č. 117/1995 Sb.). Je využíváno při zjišťování nároku na některé dávky a pro výpočet většiny dávek státní sociální podpory.

Tab. 5.: Nároky na příjmově testované dávky státní sociální podpory podle násobku životního minima (max. hranice příjmu pro poskytnutí dávky)

Dávka státní sociální podpory	Násobek životního minima
Příspěvek na bydlení	1,6 násobek
Sociální příplatek	1,6 násobek
Příspěvek na dopravu (střední, vysoká škola)	2,0 násobek
Přídavek na dítě	3,0 násobek

Pramen: www.stripky.cz/socialni/minimum.html

Od 1. července 2004 byl zrušen příspěvek na dopravu, od září jsou zavedeny slevy na žákovském jízdném v autobusové a železniční dopravě.

Životní minimum je využíváno i v systému hmotného zabezpečení uchazečů o zaměstnání, pro stanovení maximálního výdělku v souběhu se starobním důchodem, pro zvýšení důchodu při bezmocnosti, v soudní praxi např. pro stanovení alimentálních povinností, v praxi peněžních institucí jako kritérium pro poskytování hypotečních úvěrů, bezúročných půjček na výstavbu bytů apod.

3.1 Části životního minima

Prvá má vztah k základním osobním potřebám jednotlivých osob v domácnosti. Mezi tyto osobní potřeby patří výživa, ošacení, obuv, ostatní průmyslové výrobky pro krátkodobé užití, služby a osobní rozvoj (informace, vzdělání). Částky stanovené na zajištění osobních potřeb jsou diferencovány ve čtyřech úrovních podle věku nezaopatřených dětí a dále pro ostatní občany.

Druhá část životního minima vyjadřuje potřebu finančních zdrojů nezbytných k úhradě společných nákladů na domácnost, tj. především nákladů na bydlení a související služby. Zde jsou stanovovány čtyři různé úrovně částek životního minima na společné potřeby rozdílné podle počtu osob v domácnosti.

Konstrukce životního minima je v ČR založena na skladebním principu, který umožňuje rozlišovat jakýkoliv typ domácnosti. Celkové životní minimum je součtem všech částek na osobní potřeby jednotlivých členů domácnosti a jedné částky na společné potřeby. Tento způsob se uplatňuje také ve Švédsku, Maďarsku, Slovenské republice.

Společně posuzovanými osobami jsou nezaopatřené děti, rodiče nezaopatřených dětí, manželé nebo druh a družka, nezaopatřené děti nezaopatřených dětí pokud spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.

U životního minima je v ČR uplatňován princip jednotnosti výše částek na území celého státu.

Další možností konstrukce životního minima je souhrnný způsob, který spočívá ve stanovení celkové (souhrnné) úrovně životního minima pro domácnosti definované počtem osob, popř. dalšími demografickými, sociálními a ekonomickými znaky. Souhrnná částka příjmů je určena ke krytí všech okruhů spotřeby příslušné domácnosti.

3.2 Valorizace částek životního minima

Částky životního minima jsou průběžně upravovány nařízením vlády podle vývoje spotřebitelských cen, aby byla zachována jejich reálná hodnota.

Až do roku 2001 byly upravovány, pokud vývoj spotřebitelských cen vzrostl od poslední úpravy částek životního minima alespoň o 5 %.

Po změně valorizační podmínky je možné částky životního minima upravovat každoročně vždy od 1. ledna podle skutečného růstu spotřebitelských cen za stanovené rozhodné období. Při mimořádně vysokém nárůstu spotřebitelských cen alespoň o 10 % je může vláda zvýšit také mimo termín pravidelné valorizace. V případě, kdy je inflace nižší než 2 %, nemusí vláda částky životního minima v pravidelném termínu zvyšovat.

3.3 Částky životního minima platné od 1.10.2001

Částky životního minima platné od 1.10.2001 podle nařízení vlády č. 333/2001 Sb. v Kč na měsíc ukazují tabulky 6 a 7. Přehled o vývoji částek životního minima platných od roku 1991 do roku 2001 je uveden v příloze 1.

Tab. 6: Měsíční částky potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb (osobních potřeb)

Osoba	Životní minimum (Kč/měsíc)
pro dítě do 6 let	1 690
od 6 do 10 let	1 890
od 10 do 15 let	2 230
od 15 do 26 (nezaopatřené)	2 450
pro ostatní občany	2 320

Pramen: www.stripky.cz/socialni/minimum.html

Nejvyšší životní minimum mají lidé mezi 15 a 26 roky, nejnižší náleží dítěti do 6 let.

Tab. 7: Měsíční částka potřebná k zajištění nezbytných nákladů na domácnost (společných potřeb domácnosti)

Osoba, domácnost	Životní minimum (Kč/měsíc)
pro jednotlivce	1 780
pro dvoučlennou rodinu	2 320
pro tři nebo čtyřčlennou rodinu	2 880
pro pěti a vícečlennou rodinu	3 230

Pramen: www.stripky.cz/socialni/minimum.html

3.4 Návrh na snížení životního minima

Ministerstvo práce a sociálních věcí navrhuje změny v životním minimu. V roce 2005 chce životní minimum zmrazit a od ledna 2006 připravuje snížení životního minima a další změny. Stále je ale možné i to, že novela, která minimum zmrazuje, nevstoupí v platnost do 1. ledna. Znamenalo by to, že ho vláda bude muset zvýšit.

Životní minimum by mělo pro dospělého člověka klesnout ze stávajících 4100 korun na 2870 korun a už by nebylo dvousložkové, protože už nebude obsahovat část k úhradě společných nákladů na domácnost především na bydlení, ale pouze část k úhradě osobních potřeb. Druhá část životního minima by byla nahrazena příspěvkem na bydlení, který by zohledňoval to, kde lidé žijí a kolik za své bydlení platí.

Odhaduje se, že více než 100 tis. lidí zneužívá sociální dávky. Cílem je především zabránit zneužívání systému, zefektivnit vyplácení dávek a snaha přimět lidi k tomu, aby si aktivněji hledali práci a aby upřednostnili i méně placené místo před pobíráním podpory. Pokud budou změny schváleny, přiblíží se institut životního minima v ČR evropskému pojetí.

Na zákon nejvíce doplatí rodiny s mnoha dětmi, které žijí ze sociálních dávek. Ještě více než minimum na dospělého totiž klesnou dávky na další členy domácnosti. Druhý dospělý v domácnosti by dostával 2580 korun a dítě od 1870 do 2630 korun podle věku. Na další děti v rodině by byly částky nižší, pohybovaly by se od 1310 do 1850 korun. Toto opatření by mělo zamezit praxi: "čím více dětí, tím lepší život na sociálních dávkách".

Dlouhodobě nezaměstnaní, kteří odmítnou bez vážných důvodů veřejně prospěšnou práci nebo krátkodobé zaměstnání, by mohli o sociální dávky přijít. Dostávali by jen

existenční minimum, tedy 2010 korun na stravu a základní potřeby. Pro každou další dospělou osobu v rodině by činilo 1810 korun.

Tab. 9: Navrhovaná výše životního minima

Navrhovaná výše životního minima			
	1. osoba v domácnosti	2. osoba v domácnosti	3. osoba v domácnosti
Dospělá osoba	2870	2580	2580
Dítě do 6 let	-	1870	1310
Dítě od 6 do 15 let	-	2300	1610
Dítě od 15 do 26 let	-	2630	1850

Pramen: *www.mpsv.cz*

3.5 Životní minimum ve státech Evropské Unie

Tab. 8: Životní minimum v původních státech EU v roce 2003

Životní minimum v roce 2003 (EUR/měsíc)				
Země	Dospělý	Dospělý s dítětem	Manželský pár s jedním dítětem	Manželský pár se třemi dětmi
Belgie	572	895	895	1313
Dánsko	1065	1603	2929	3128
Finsko*	355-370	603-630	851-889	1269-1326
Francie	406	608	730	1014
Irsko	515	716	1047	1457
Itálie*	232-269	338-542	440-697	594-914
Lucembursko	919	1185	1644	2429
Německo	633	1029	1286	1782
Nizozemí	566	792	1131	1131
Portugalsko	138	207	346	484
Rakousko*	382-497	542-713	767-981	1222-1524
Španělsko*	180-228	249-301	318-367	502-551
Švédsko	338	539	803	1199
Velká Británie	728	1055	1322	1758

*existenční minimum je rozdílné v jednotlivých regionech, v hlavních městech platí horní hranice
Pramen: "Sozial Kompass Europa", Herausgeber: Bundesministerium für Gesundheit und soziale Sicherung - Bundesrepublik Deutschland

Odstup mezi životním minimem jednotlivce a vícečlenných domácností je v západoevropských zemích podstatně menší než v transformujících se ekonomikách. Úroveň

sociálních dávek vícečlenných domácností je v transformujících se zemích v poměru k úrovni nižších mezd tak vysoká, že tlumí motivaci k práci.

Země Evropské unie mají výrazné sociální citění, díky čemuž občané, kteří se dostanou do složitých životních situací (zdravotní problémy, dlouhodobá nezaměstnanost...), mají zaručeny finanční prostředky na obstarání nejzákladnějších potřeb. O těchto vymoženostech si v ostatních zemích světa mohou lidé nechat jenom zdát.

V tabulce 8 jsou uvedeny částky životního minima v původních státech EU. Jednotlivé částky jsou rozdílné, státy si totiž stanovují životní minimum individuálně.

4 Závěr

Výše minimální mzdy a životního minima má velký vliv na zaměstnanost a na počet osob pobírajících sociální dávky.

Jestliže neexistuje dostatečný odstup mezi životním minimem a úrovní minimálních resp. průměrných mezd, dochází k výrazné pracovní demotivaci a nezanedbatelná část obyvatelstva upadá do tzv. pasti chudoby, kdy pobírání sociálních dávek je výhodnější než pracovní aktivita. Částky životního minima by se proto měly snížit na takovou úroveň, aby se lidem vyplatilo pracovat i v případě, že by pobírali jen nízkou mzdu. To platí především u početnějších rodin.

Při větším zvýšení minimální mzdy (tak jak požadují odbory) bude hrozit růst nezaměstnanosti. Lidé budou nabízet více práce, ale zaměstnavatelé nebudou schopni úplně všechny zaměstnat a někteří budou i nuceni část zaměstnanců propustit. Nechtěla bych sice pracovat za 6700 hrubého, ale pořád je to jistě lepší, jak pro stát, tak pro zaměstnance, než podpora v nezaměstnanosti nebo sociální dávky.

Literatura

Sociální zabezpečení, ÚZ. č. 339, Ostrava: nakladatelství Jiří Motloch – Sagit, podle stavu k 16. 9. 2002. 496 s. ISBB 80-7208-319-8

Kolektiv autorů Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí. *Životní minimum v zahraničí a v České republice*. 1. vyd. Praha: JAN, 1997. 172 s. ISBN 80-85529-27-0

Morysová, K. *Diplomová práce: Životní minimum a jeho návaznost na rodinné dávky*. Brno, 2000

www.mpsv.cz

http://www.ceskenoviny.cz/index_view.php?id=94602

<http://www.novinky.cz/03/94/19.html>

<http://www.stripky.cz/socialni/minimum.html>

<http://www.novinky.cz/03/94/19.html>

http://www.tiscali.cz/jobs/jobs_center_040906.774213.html

<http://www.finance.centrum.cz/clanek.phtml?id=83667>

<http://www.uo.uradprace.cz/minmzda.htm>

http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/o/1508-02-za_rok_2001-2_2_minimalni_mzda

<http://www.blisty.cz/art/16768.html>

http://www.tiscali.cz/jobs/jobs_center_021025.530395.html

<http://www.mesec.cz/clanky/minimalni-mzda-v-evropske-unii>

<http://www.mesec.cz/clanky/nejvyssi-minimalni-mzda-je-v-lucembursku>

http://www.condor.sweb.cz/slovnicek/min_mzda.htm

<http://www.cse.cz/soubory/bulletiny/etce-06.pdf>

http://www.ceskenoviny.cz/index_view.php?id=94759

Příloha 1: Přehled o vývoji částek životního minima

Osoba, domácnost	Zákon č. 463/1991 Sb.	Nářízení vlády č.81/1993 Sb.	Nářízení vlády č.336/1993 Sb.	Nářízení vlády č.245/1994 Sb.	Nářízení vlády č.81/1995 Sb.	Nářízení vlády č.219/1996 Sb.	Nářízení vlády č.123/1997 Sb.	Nářízení vlády č.42/1998 Sb.	Nářízení vlády č.56/2000 Sb.	Nářízení vlády č.333/2001 Sb.
	účinnost od 28.11.1991	účinnost od 1.3.1993	účinnost od 1.2.1994	účinnost od 1.1.1995	účinnost od 1.1.1996	účinnost od 1.10.1996	účinnost od 1.7.1997	účinnost od 1.4.1998	účinnost od 1.4.2000	účinnost od 1.10.2001
Částka k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb										
Dítě do 6 let	900	1 020	1 120	1 230	1 320	1 410	1 480	1 560	1 600	1 690
od 6 do 10 let	1 000	1 130	1 240	1 360	1 460	1 560	1 640	1 730	1 780	1 890
od 10 do 15 let	1 200	1 360	1 500	1 620	1 730	1 850	1 940	2 050	2 110	2 230
od 15 do 26 let (nezaopatřené)	1 300	1 470	1 620	1 780	1 900	2 030	2 130	2 250	2 310	2 450
Ostatní občané	1 200	1 360	1 500	1 680	1 800	1 920	2 020	2 130	2 190	2 320
Částka k zajištění nezbytných nákladů na domácnost										
Domácnost s 1 osobou	500	600	660	760	860	970	1 020	1 300	1 580	1 780
Domácnost se 2 osobami	650	780	860	1 000	1 130	1 270	1 330	1 700	2 060	2 320
se 3 nebo 4 osobami	800	960	1 060	1 240	1 400	1 570	1 650	2 110	2 560	2 880
s 5 nebo více osobami	950	1 140	1 260	1 400	1 580	1 770	1 860	2 370	2 870	3 230

Pramen: www.mpsv.cz